

Benke Lúcia

joghallgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Civilisztika Tagozatának tagozatvezetője

A magánjog közjogiasodásának tendenciája, különös tekintettel a szerződési szabadság korlátozására

I. A magánjog és a közjog elhatárolása

A jogrendszer kettős, magánjogra, illetve közjogra történő felosztása Ulpianus nevéhez köthető. Az általa a Digestában meghatározott fogalom szerint „Közjog az a jog, amely a római állam státuszát érinti, a magánjog pedig az a jog, amely a magánfelek hasznára van.”

Ez a kettős tartalmi felosztás a kontinentális jogrendszerben hagyományosan alkalmazott, míg a common law nem ismeri. Ugyan a felosztás a jogszabályok differenciálódása és szaporodása okán fontos szerepet tölt be azok átláthatósága, rendszerbe foglalása szempontjából, mégis rendkívül vitatott létjogosultsága. Számos olyan álláspont van, mely egységes jogrendszerben való gondolkodást kíván a helyébe léptetni. A témával kapcsolatban fennálló megosztottság elsődleges oka az, hogy a két terep elkülönülése valójában kizárólag a polgári forradalmakat követő időszakban valósult meg tisztán, az idő előre haladtával pedig mindinkább elmosódni látszanak a magánjog és a közjog között meghúzódó határok.

A határok elmosódásának ellenére kétségtelen ugyanakkor, hogy mindkét területnek megvannak azon alapjában véve és főszabályként érvényesülő attribútumai, amelyek elkülönítik őket egymástól. Különböznek az eszközeik, a szereplők egymáshoz való viszonya, a szabályozott életviszonyok és céljuk tekintetében. A magánjog a privátautonómia kiteljesedését, védelmét szolgálja, szabályozza a személyek egymáshoz fűződő vagyoni és személyi viszonyait, önszerveződését úgy, hogy kijelöli az autonómia határait. Elmondható tehát, hogy alapvetően a magánéleti viszonyokat szabályozza az individuális érdekek középpontba állításával. Kolosváry Bálintot idézve: „Magánéleti viszonyok azok, melyeknek célját a bennük érdekelt felek a közhatalmi tényezők közreműködésétől függetlenül is megvalósíthatják.” A magánjogi jogviszonyok döntő többségének létrejötténél az akaratautonómia érvényesül, mely jogviszonyban a felek egyenjogúak és egymás mellé rendelték. A közjog ezzel szemben elsődlegesen a közérdeket szolgálja azáltal, hogy meghatározza a közhatalom gyakorlásának és fenntartásának kereteit, betöltve ezzel társadalomszervező funkcióját. A közjogi jogviszony létrejöttékor nem érvényesül a felek

akaratautonómiája, az a kötelezett szándékától függetlenül létrejön, tekintve, hogy ezen jogviszonyban a felek hierarchikus viszonyban állnak egymással, az egyik fél mindig közhatalmat gyakorol, ezáltal többletjogok illetik meg az alárendelt jogalanyhoz képest.

Mindezen, a dichotómiát megalapozó sajátosságok egyre kevésbé jellemzik csupán egyik, vagy másik jogterületet. A továbbiakban ezt a folyamatot és okait kívánom szemléltetni a témám szempontjából releváns, magánjogban bekövetkező változásokon keresztül.

II. A magánjog közjogiasodásának folyamata:

Ahogy korábban említettem a magánjog és közjog tiszta elkülönülése kizárólag a polgári forradalmakat követő időszakban, a klasszikus liberalizmus korában valósult meg. A feudális kötöttségek alól szabaduló polgár elvárása az állammal szemben érthető módon az volt, hogy a lehető legteljesebb mértékben tartózkodjon a személyi és vagyoni viszonyaiba történő beavatkozástól. A korban uralkodó gazdasági szemlélet, a laissez faire laissez passer is ezt az elvárást tükrözte, ugyanis teljesen elvetette az állam általi intervenciót. Adam Smith nevéhez fűződik a korban uralkodó klasszikus közgazdaságtan egyik legmeghatározóbb elmélete, a „láthatatlan kéz elmélet” eszerint az állam láthatatlan kézként jelenik meg a gazdasági kapcsolatokban, azokba csupán akkor avatkozik be, amikor a piac működése, -melyet a kereslet és kínálat törvényszerűségei egyensúlyban tartanak- veszélybe kerül. Az állam kizárólagos feladata eszerint a rend és a törvények biztosítása, illetve a gazdaság fejlődéséhez kedvező környezet megteremtése, hatalma kizárólag a politikai szerepkörre korlátozódik.

A gazdaság fejlődésének következtében azonban átalakult a gazdasági és társadalmi szerkezet. A gazdaságban végbemenő koncentrációs folyamatok monopolszervezetek kialakulásához vezettek, a fokozódó specializációval a gazdasági kapcsolatok egyre bonyolultabbá váltak. A technikai fejlődés eredményeként kialakult a tömegtermelés és az azt kísérő tömegforgalom. Mindezen változásokhoz társultak még olyan jelentős események, mint a világháborúk, illetve a gazdasági válságok.¹ A megváltozott körülmények között az állam egyre kevésbé maradhatott meg éjjeliőr szerepében, mindinkább szükségessé vált, hogy aktív szerepet vállaljon a társadalmi egyensúly fenntartása érdekében. Egyre erőteljesebb elvárás lett a szociális igazságosság követelményének érvényre juttatására.² Ezen körülmények között és ilyen okoknál fogva kezdett az állam egyre inkább beavatkozni a

---

¹ Harmathy Attila: Változások a szerződések burzsoá elméletében. Állam- és Jogtudomány 1974/4. sz. 587. o.

² Vékás Lajos: Új irányok a magánjogtudományban és a kodifikáció. In: Parerga – Dolgozatok az új polgári törvénykönyv tervezetéhez. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2008. 16. o.

magánéleti viszonyokba és így valósult meg a magánjog elmozdulása a legteljesebb szabadság felől a kötöttségek megjelenésének irányába, amelyre úgy is tekinthetünk, mint a magánjog etizálódására. Franz Wieacker szavaival élve, „a klasszikus magánjogi kép elsápadása” kezdődött meg. A korlátozások a XX. század elején jelentek meg, előbb a munkaszerződésekben, majd a tulajdonjogban, miután felismerték, hogy az nem csupán az egyén rendelkezési szabadságát szolgálja, hanem szociális szerepet is betölt. Az intervenció eredményeként először elszaporodtak a közjogi normák a magánjogban, majd ezek a korlátozások a különböző jogintézmények belső tartalmi elemeivé váltak, ezt követően pedig interdiszciplináris jogágak jöttek létre, melyek közjogi és magánjogi jellemzőkkel egyaránt rendelkeztek. Ezek közé sorolható többek között az agrárjog, a munkajog, a fogyasztóvédelmi jog, illetve a környezetvédelmi jog. A magánjogi tereumen belül nem egyenletes a közjogi normák jelenléte, azok leginkább a gazdasági viszonyokat szabályozó területeken vannak jelen, mint például a társasági jog, a cégjog, vagy a versenyjog.³ Ezen területekre történő beavatkozás legfőképp a szerződési jogon keresztül valósul meg.

Szladits Károly a háborús- és válságjogi intézmények létének korában Magyar Magánjog című művében a jelenségről úgy írt, mint betegségről, amelyből előbb utóbb kigyógyul a magánjog.⁴ A „betegség” korunkra nem múlt el, épp ellenkezőleg, egyre természetesebbé válik a magánjog átszellemülése, jellegváltozása. A továbbiakban azt kívánom feltárni, hogy miként viszonyul egymáshoz az állami beavatkozás és a szerződési szabadság alapelve, miféle korlátozásokat állít előbbi az utóbbinak és ezen korlátozásokra figyelemmel vajon beszélhetünk-e még szerződési szabadságról.

III. A szerződési szabadság

A Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) a szerződés fogalmát úgy határozza meg, mint felek kölcsönös és egybehangzó jognyilatkozata, amelyből kötelezettség keletkezik a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás követelésére, a jognyilatkozat pedig joghatás kiváltására irányuló akaratnyilatkozat. A szerződés tehát a magánjogi jogalanyok akaratautonómiájának megnyilvánulása, a privátautonómia egyik lehetősége arra, hogy érdekei szerint alakítsa személyi és vagyoni viszonyait úgy, hogy az jogi úton kikényszeríthető legyen. Abból adódóan, hogy a magánjog célja az individuum

---

³ *Nochta Tibor*: A magánjog és közjog viszonyáról az új Ptk. alapján is. Jogtudományi Közlöny 2016/10. sz. 483. o.

⁴ *Lábady Tamás*: Magánjogi autonómia és állami beavatkozás. In: *Állam és magánjog: törekvések és eredmények az Európai unió joga, a nemzetközi magánjog, polgári jog, polgári eljárásjog keresztmetszetében*. Pázmány Press, Budapest 2014. 24. o.

érdekeinek érvényre juttatása, szabadságának -természetesen bizonyos határok közti-biztosítása, a szerződési szabadság a magánjog egyik alapintézménye és a szerződési jog egyik alapelve. A szerződési szabadság négy elemből tevődik össze. A kiindulópontot a szerződéskötési szabadság jelenti, vagyis a személyek szabadon döntenek arról, hogy kívánnak-e szerződést kötni. Dönthetnek továbbá arról, hogy kivel kívánnak szerződést kötni, vagyis a partnerválasztás szabadsága a második alkotóelem. Részét képezi még a szerződési típuszabadság, amely alapján a felek szabadon választhatnak a Ptk. által meghatározott szerződéstípusok közül, illetve köthetnek vegyes szerződést, mely több nevesített szerződéstípus jegyeit hordozza magán, továbbá atipikus szerződést, mely semmilyen szerződéstípusba nem sorolható. Végül pedig a felek meghatározhatják azt is, hogy milyen tartalommal kívánják létrehozni a szerződést. Ezt biztosítja a szerződések körében főszabályként érvényesülő diszpozitivitás elve, melyet a Ptk. 6:59§ (2) bekezdésének második fordulata szabályoz, vagyis a felek „A szerződéseknek a felek jogaira és kötelezettségeire vonatkozó szabályaitól egyező akarattal eltérhetnek, ha e törvény az eltérést nem tiltja.”

Ahogy korábban említésre került, a magánjogba történő állami beavatkozás legerőteljesebben a szerződési jogban jelenik meg, melynek következtében az konfliktusba kerülhet a szerződési szabadsággal. A klasszikus liberalizmus korában az állam a szerződéses jogviszonyokba csak kivételes esetekben avatkozott be, így például kényszer, fenyegetés, megtévesztés, tévedés esetén, vagyis a szerződési szabadság szinte teljes mértékben érvényesült, ám napjainkban egyre több korlátozás jelenik meg a kötelmi jogban. A következő egységekben számba veszem a főbb esetköröket, amelyek során állami intervencióra kerül sor.

IV. A szerződési szabadság korlátozása

A felek szerződési szabadságának korlátozása, a kötelmi jog diszpozitív rendszerében kogens normák elhelyezése többféle okból kifolyólag valósulhat meg. Ahogy az Alkotmánybíróság 32/1991. AB határozatában kifejtette, a szerződési szabadság a piacgazdaság alkotmányos elve lényegi elemének nevezhető, önálló alkotmányos jog, ám nem alapjog, így lényeges tartalma is korlátozható. Korlátozható elsősorban közérdekből, az állam gazdaságpolitikájának, illetve összgazdasági és nemzetgazdasági érdekek érvényre juttatása céljából.⁵ A korlátozás alkotmányos kritériuma ugyanakkor az, hogy alapos okból, továbbá észszerű indokkal valósuljon meg. Ilyen beavatkozás valósul meg például a jogszabályon

---

⁵ *Drinóczi Tímea: A szerződési szabadság- alkotmányjogi nézőpontból. Cég és Jog 2002/9. sz. 20. o.*

alapuló elővásárlási jog esetében, de közjogi jellegű, a közérdeket szolgáló normát jelent például az, hogy ingatlan tulajdonjogának átruházásához szükséges ingatlannyilvántartásba történő bejegyzés, illetve jogi személy létrejöttéhez szükséges bírósági nyilvántartásba vétel.⁶ A szerződések tartalmába való beavatkozásra, így a szerződési szabadság korlátozására a bíróság is jogosult, ám természetesen csak meghatározott feltételek mellett. A *clausula rebus sic stantibus* alapján bármelyik fél a szerződés bírósági módosítását kérheti, ha a felek között tartós jogviszonyban a szerződés megkötését követően előállott körülmény következtében a szerződés változatlan feltételek melletti teljesítése lényeges jogi érdekét sértené.⁷ Ez a rendelkezés már az 1959. évi Ptk-ban is megtalálható volt, ám az új Ptk. további kondíciók fennállását várja el, melyekkel jelentős mértékben leszűkítette a rendelkezés alkalmazhatóságának eseteit, ezzel is kisebb teret engedve a szerződések tartalmába való beavatkozásnak. További elvárást jelent tehát, hogy a körülmények megváltozásának lehetősége a szerződéskötés időpontjában ne legyen előrelátható, a körülmények megváltozását ne az a fél idézze elő, aki a módosítást igénybe kívánja venni, továbbá a körülmény ne tartozzon a rendes üzleti kockázat körébe. Különösen ez utóbbi feltétel jelent szigorú korlátozást, hiszen bíróság rendkívül kevés esetben állapítja meg, hogy a körülmények változása ezen kockázaton kívül jelentkezett.

V. A „gyengébb fél” védelme

Az a szerződési szabadságot korlátozó ok, amelyet részletesebben kívánok ismertetni, a „gyengébb fél” védelme. Ezen nézet kialakulása arra vezethető vissza, hogy a magánjogi szabályozás alapvető módszertani kiindulópontjában és részleteiben is egyenlőnek tekinti a gazdasági, szociális, képzettségi szempontból gyakran távolról sem egyenlő társadalmi lehetőségekkel rendelkező feleket.⁸ Ez a klasszikus liberalizmus korában kívánalom volt, ám a -magánjog közjogiasodása című részben kifejtett- gazdasági és társadalmi szerkezet átalakulásával egyre kevésbé volt fenntartható ez a szabályozási mód, anélkül, hogy ne alakuljon ki hatalmas társadalmi feszültség. Bár a fogyasztóvédelem gyökerei már az ókorra visszavezethetők, a mai értelemben vett fogyasztóvédelem az 1960-70-es években alakult ki a „gyengébb fél” védelme politika részeként. A fogyasztóvédelem kialakulása iránti igény összekapcsolódik azzal a felismeréssel, hogy a gazdaságban nem érvényesülhet a tökéletes

---

⁶ *Nochta* i. m. 484. o.

⁷ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről. 6:192. §

⁸ *Vékás* i. m. 16. o.

verseny, így nem valósul meg a piaci folyamatok során a vevő és eladó közti egyensúly.⁹ Tovább fokozta az egyensúlyi helyzet megbomlását a szerződési feltételek standardizációjának tömegessé válása. A tömeges méretű szerződéskötések természetes velejárója az, hogy a szerződéskötési folyamatot egyszerűsíteni igyekeznek. Az egyszerűsítés egyik eszköze a szerződéses kikötések állandósítása, blankettákon előre rögzítése és a szerződéskötési tárgyalások idejének minimálisra korlátozása.¹⁰ Ez a jelenség a gazdasági élet átalakulásának okán érthető, hiszen a gazdasági élet megbénulna, ha a tömegkereskedelemben minden szerződést egyedileg kéne létrehozni és megtárgyalni. Ugyanakkor a gazdasági hatalomkoncentráció esetén törvényszerű az a tendencia, hogy az általános szerződési feltételek révén alkalmazójuk egyoldalú előnyöket kíván biztosítani a maga számára.

Ezen megbomlott piaci egyensúly kiegyenlítése érdekében van szükség a fogyasztók védelmére, amely elsősorban az állam intenzívebb szerepvállalása révén valósulhat meg.¹¹ Ám ezesetben felmerül a kérdés, hogy a beavatkozás kinek az érdekében, milyen eszközzel és milyen mértékben valósulhat meg, hiszen a Ptk. a Bevezető rendelkezések között első helyen rendezi a felek egymáshoz való viszonyát: „1:1§ [A törvény hatálya] E törvény a mellérendeltség és egyenjogúság elve alapján szabályozza a személyek alapvető személyi és vagyoni viszonyait.” A Ptk. kimondja tehát, hogy a rendelkezések a feleket egyenjogúként és egymás mellé rendeltként kezeli. A fogyasztók érdekében történő jogszabályi fellépés azonban felborítja ezt az egyenjogúságra épülő viszonyrendszert.

A fogyasztóvédelmi magánjog elsősorban a kötelmi jogban jelenik meg, főként kógens normák alkalmazásán keresztül, mely kógencia gyakran egyoldalú, vagyis az eltérést kizárólag az egyik -a „gyengébbnek” tekintett- féllel szemben tiltja. További kérdéseket vet fel tehát, hogy hogyan egyeztethető össze a fogyasztók védelme és a szerződési szabadság.

A leírtak alátámasztása és a problémafelvetés könnyebb elemzése érdekében ehelyütt ismertetem a Ptk. gyengébb felet védő rendszerét és ezt érintő csupán legfontosabb rendelkezéseit, nem célozom a fogyasztókat védő szakaszok taxatív felsorolása. A Ptk. a védendő „gyengébb felek” alanyi körét két részre osztja, azon személyekre, akikkel szemben általános szerződési feltételeket (a továbbiakban: Ászf.) alkalmaznak, továbbá a fogyasztókra. A Ptk. 6:77. § alapján „Általános szerződési feltételnek minősül az a szerződési feltétel, amelyet az alkalmazója több szerződés megkötése céljából egyoldalúan, a másik fél

---

⁹ Fazekas Judit: Fogyasztóvédelmi jog. CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató, Budapest 2007. 71. o.

¹⁰ Harmathy i. m. 594. o.

¹¹ Németh Anita: Bevezetés a fogyasztóvédelembe. In: Szerződési jog- fogyasztóvédelem (szerk. Sáriné Dr. Simkó Ágnes). HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2000. 14. o.

közreműködése nélkül előre meghatározott, és amelyet a felek egyedileg nem tárgyaltak meg.” Az értelmező rendelkezések szerint pedig fogyasztónak minősül az a természetes személy, aki szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körül kívül jár el.¹² Vállalkozás pedig a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körében eljáró személy.¹³ Az új Ptk-ban változás, hogy a nem rendelkezik külön a fogyasztói szerződés fogalmáról, azonban utal rá. A fogyasztói szerződés fogalmát a 45/2014. Kormányrendelet szabályozza, a következőképpen: „1. § (1) E rendeletben foglaltakat a fogyasztó és a vállalkozás között kötött szerződésekre (a továbbiakban: fogyasztói szerződés) kell alkalmazni.” A Ptk. először az általános szerződési feltételek alkalmazásával kötött szerződések közös szabályait határozza meg. E normákhoz kiegészítésül illesztendő a csak fogyasztói szerződések megkötésénél alkalmazott általános szerződési feltételek különös szabályai. Az új Ptk. különbséget tesz a fogyasztói szerződésekben alkalmazott tisztességtelen szerződési feltételek és az ilyenek nem minősülő szerződésekben alkalmazott tisztességtelen általános szerződési feltételek között. A két esetkör védelme között fokozatbeli különbségek észlelhetők. Egyrészt fogyasztói szerződések esetében a Ptk. a tisztességtelen általános szerződési feltételek szabályait alkalmazni rendeli azon feltételekre, melyek a vállalkozás által előre meghatározottak és egyedileg meg nem tárgyaltak. A 2/2011. PK vélemény kifejti, hogy lényegi különbség közöttük az, hogy az általános szerződési feltétel esetében az egyik fél a szerződési feltételt több szerződés megkötése céljából határozza meg, míg az egyoldalúan, előre meghatározott szerződési feltétel esetében nincs ilyen cél. Fogyasztói szerződés esetén vélelem szól amellet, hogy a feltételeket a felek egyedileg nem tárgyalták meg, vagyis megfordul a bizonyítási teher. Eltérés jelentkezik a jogkövetkezmények vonatkozásában is, tisztességtelen Ászf. alkalmazásának esetén a fél megtámadásra, míg fogyasztói szerződésben megjelenő tisztességtelen szerződési feltétel esetén a tisztességtelen kikötés semmis. A Ptk. tartalmaz továbbá egy úgynevezett „fekete”, illetve „szürke listát”. Előbbi azokat a rendelkezéseket sorolja fel -nem taxatív-, melyek fogyasztói szerződések esetében tisztességtelennek minősülnek, ezért alkalmazását mindenképp a semmisség jogkövetkezménye sújtja. Utóbbi pedig azokat, amelyek vélelmezetten tisztességtelennek minősülnek. További, a Ptk.-ban megjelenő, a fogyasztókat védő, egyoldalúan kógens rendelkezés például a 6:100§, mely a fogyasztói jogot csorbító feltétel semmisségét mondja ki, illetve a 6:101.§, melynek értelmében semmis a fogyasztó joglemondó nyilatkozata.

---

¹² 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről. 8:1.§ (1) bek. 3. pont.

¹³ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről. 8:1.§ (1) bek. 4. pont.

A téma szempontjából leginkább releváns rendelkezések ismertetése után azt kívánom feltárni, hogy mennyiben oldható fel a magánjog két fundamentumának, a szerződési szabadságnak, illetve az egyenjogúság és mellérendeltség elvének konfliktusa a „gyengébb fél” védelmének érdekében való beavatkozással. A magánjog közjogiasodása folyamatának megjelenésével párhuzamosan születtek a jelenséget és ezzel együtt az állami intervenciót ellenző álláspontok, melyek a magánjog teljes közjogivá válását, a privátautonómia teljes háttérbe szorulását vízionálták. Jossierand elterjedt megfogalmazása szerint a szerződés közjogiasodása megy végbe, melynek eredményeként az kevésbé liberálissá és kevésbé individualistává válik. A XX. század gondolkodói is foglalkoztak már a jelenséggel. Savatier a Szerződés közjogiasodása című művében a szerződés hagyományos felfogásának felrobbanásáról beszél. A német szakirodalomban akkoriban megjelenő álláspontok egy része, köztük Sieberté arra figyelmeztetett, hogy veszélyben van a magánjog. Néhányan a polgári jog elveinek érvényesülését keresték az új viszonyok között, így például Nipperdey, míg akadtak olyanok is, akik a hagyományos keretek félretételével valamilyen közös új jogágot kívántak teremteni.¹⁴ Az állam illetén szerepvállalásának egyik legjelentősebb bírálója a neoklasszikus közgazdaságtan kiemelkedő alakja, Milton Friedman és chicagói iskolájának tudósai. Fő tételük szerint a piac szabadsága kulcskérdés a gazdasági növekedésben és az egyének szabadságban, melyben az állami beavatkozás, a túlzott paternalizmus a döntéstől való megfosztáson keresztül korlátozza őket, józan ítélőképesség nélküli tudatlanokként aposztrofálva a fogyasztókat. fosztja meg.¹⁵ A neoklasszikus közgazdaságtan elméleteiből indult ki a jog gazdasági elemzése nevű irányzat, melynek célja a gazdaságtani szemlélet kiterjesztése a jog különböző jelenségeire. Legnevesebb képviselői Ronald Coase, illetve Richard A. Posner. Az irányzat elítéli az állami beavatkozást, abszolutizálja a gazdasági hatékonyságot. Annak ellenére, hogy az irányzat egy újfajta, bizonyos mértékig hasznos szemléletet visz a jogba, a gazdasági hatékonyság abszolutizálása és az erkölcsi tartalom elvetése a jog elembertelenedéséhez vezet.¹⁶ Akadnak olyan álláspontok, melyek szerint a szerződési szabadság csak szűk körben érvényesül, sőt, a szerződési tartalom szabadságára a kógens jogszabályi előírások mind szélesebb körben történő érvényesülése halálos csapást jelent. Ezek alapján a szerződések tartalmi igazságosságát pedig nem a szerződésből fakadó jogok és kötelezettségek eltérést nem tűrő meghatározása, hanem a szabad és megfontolt

---

¹⁴ Harmathy i. m. 596. o.

¹⁵ Zoványi Nikolett: A fogyasztóvédelem történeti fejlődése és szabályozási elvei.

http://www.debreceinjogimuhely.hu/archivum/3_2011/a_fogyasztovedelem_torteneti_fejlolese_es_szabalyozasi_elvei/

¹⁶ Lábady Tamás: A magánjog általános tana. Szent István Társulat, Budapest 2014. 95. o.

döntés tudja megfelelően biztosítani. Ugyanezen álláspont részét képezi az a felfogás, amely szerint a szerződési szabadság elve a kiigazító igazságosság -mint a magánjogban érvényesülő igazságosság- szempontjait csak bizonyos mértékben érvényesítő kritérium, amelynek sorozatos -akár a gyengébb fél védelmére hivatkozó-kivételekkel való átluggatása az elv kiüresedéséhez vezet.¹⁷

Véleményem szerint a diszpozitivitást, mint a szerződések jogának alapelvét feltétlenül meg kell őrizni, hiszen ez biztosítja a szerződő felek akaratautónómiájának érvényesülését, a Polgári törvénykönyvben szabályozott általános esetre szabott feltételek egyediesítését, a konkrét szerződésre szabását. Ugyanakkor elkerülhetetlen bizonyos kógens normák alkalmazása, melyeken keresztül az állam nem a magánjogi egyenlőséget és mellérendeltséget borítja fel, épp ellenkezőleg: a gazdasági és társadalmi szerkezet átalakulása okozta megbomlott egyensúlyi helyzetet, a szerződéses viszonyban álló jogalanyok között kialakult, a magánjogi személet felfogásától idegen, kvázi-hierarchikus viszonyt¹⁸ állítja helyre, amikor a fogyasztó, illetve azon személy érdekében, akivel szemben Ászf-et alkalmaztak, beavatkozik. Az egyensúlyi eltolódás létrejöttének okai a fogyasztók informáltságának, szakértelmének hiányában, a másik fél gazdasági erejének való kiszolgáltatottságában jelölendők meg. Ide tartozik ugyanakkor az is, hogy a fogyasztók védelmének igénye nem csupán, mint külső hatás jelenik meg a magánjogban, hiszen a jóhiszeműség és tisztesség követelménye a Ptk. egyik alapelve. Így hát, ha a szerződési szabadság az említett esetekben korlátlanul érvényesül, az a magánjog egy másik alapvető követelményét sérti.

A szabványszerződések megjelenése megrendítette a szerződési jog hagyományos alapelveit. A szerződési szabadságot korlátozó kezdőlépést pedig szintén nem az állam tette, amikor az általános szerződési feltételek tartalmi kontrollját érvényre juttatta. Az Ászf-ek széles körben történő elterjedése a szerződéskötés egyik alapmechanizmusát, az érdekek összeegyeztetését, a felek egyensúlyihelyzetének kialakítását számúzta. Azáltal, hogy annak a félnek, akivel szemben alkalmazzák, egyáltalán nem, vagy csak rendkívül szűk körben van módja a szerződés tartalmát alakítani, a szerződési szabadsága tulajdonképpen arra korlátozódik, hogy eldöntheti, meg kívánja-e kötni a szerződést vagy sem. Az általános szerződési feltételek kapcsán azt is meg kell említeni, hogy a magánszemélyek nap mint nap kötnek ilyen feltételekkel operáló szerződéseket, melyek terjedelme gyakran többszáz oldal,

---

¹⁷ *Serák István*: A szerződéskötésre vonatkozó egyes jogi szabályok és megközelítések a privátautónia mérlegén. *Iustum Aequum Salutare* 2009/3. sz. 220. o.

¹⁸ *Osztovíts András*: A fogyasztó fogalma az új Ptk.-ban. <http://ptk2013.hu/szakcikkek/osztovits-andras-a-fogyaszto-fogalma-az-uj-ptk-ban/2267>

ezért kellő mértékű felkészültség, tájékozottág és felelősségtudat sem garancia a fogyasztónak -hiszen a legtöbb fogyasztói szerződésben Ászf-eket alkalmaznak- arra, hogy el tudja kerülni a tisztességtelen kikötéseket, ugyanis a szerződés tartalmának megismerése túlzottan sok időt igényelne.

Azt gondolom, hogy mindenképpen szükség van a „gyengébb fél” védelmére, kétségtelen ugyanakkor, hogy óvakodni kell a túlzott beavatkozástól, a magánjog kógens normákkal történő túlzott átluggatásától. Helyes irány eszerint az, melyet Vékás is képvisel. *Vékás Lajos* több tanulmányában is amellettt érvelt, hogy a fogyasztóvédelmi magánjog szabályai – kógens jellegük miatt is – a magánjogtól idegen szabályozási módszert alkalmaznak, és ezért ezt a különös védelmet csak kivételesen, különösen indokolt esetben szabad megadni. A gazdasági élet professzionális szereplőinek rendelkezniük kell az érdekeik védelméhez szükséges lehetőségekkel még akkor is, ha nem üzleti tevékenységük körében kötnek szerződést. Amellettt foglalt tehát állást, hogy a fogyasztó fogalma kizárólag természetes személyekre legyen alkalmazható. Míg az 1959. évi Ptk. nem szűkítette a fogyasztó körét a természetes személyekre, az új Ptk. már ezt a felfogást vette át, igazodva a ezzel a 93/13 EGK irányelvhez. *Darázs Lénárd* egy tanulmányban kifejti, hogy az általános szerződési feltétel tisztességtelenség megállapításánál irányt mutató rendelkezés, (Ptk. 6:102.§ (2) „Az általános szerződési feltétel tisztességtelen voltának megállapításakor vizsgálni kell a szerződéskötéskor fennálló minden olyan körülményt, amely a szerződés megkötésére vezetett, a kikötött szolgáltatás rendeltetését, továbbá az érintett feltételnek a szerződés más feltételeivel vagy más szerződésekkel való kapcsolatát” alkalmazásának esetén milyen körülmények és szempontok veendőek figyelembe.¹⁹ Összegzésként megállapítja, hogy bár a tisztességtelen szerződési feltétel megtámadhatóságának szankciója erőteljes állami beavatkozásnak tűnik, végérvényben a tisztességtelenség megállapításának szempontrendszerénél harmadik felek érdekei nagyon szűk körben, a közérdek pedig egyáltalán nem mérlegelhető, így tehát valójában magánjogi szempontú vizsgálat valósul meg.

A szerződéses viszonyokba való beavatkozás tehát mindenképpen csak szükséges, észszerű és arányos mértékű lehet.²⁰ A fogyasztókat védő magánjogi szabályokat pedig

---

¹⁹ *Darázs Lénárd*: Az állami beavatkozás korlátai a tisztességtelen szerződési kikötések tartalomkontrolljában. In: Állam és magánjog: Törekvések és eredmények az Európai Unió joga, a nemzetközi magánjog, a polgári jog és a polgári eljárásjog keresztmetszetében (szerk: Csehi Zoltán- Raffai Katalin). Pázmány Press, Budapest 2014. 90. o.

²⁰ *Kertész Ágnes- Wallacher Lajos*: A fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelenné minősülő kikötésekről szóló 18/1999. (II.5.) Korm. rendelet és a Polgári Törvénykönyv vonatkozó szabályai. In: Szerződési jog- fogyasztóvédelem (szerk. Sáriné Dr. Simkó Ágnes). HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2000. 67. o.

elsődlegesen az Európai Unió Bírósága által több ügyben is alkalmazott „minta fogyasztó”, vagyis az átlagosan informált, figyelmes és értelmes átlagfogyasztó” szintjéhez kell igazítani.

VI. Összegzés

Kétségtelen, hogy a magánjognak minden körülmények között az egyén cselekvési szabadságát, a magánautonómia kiteljesedését kell szolgálnia, mégis elengedhetetlen, hogy hozzáigazodjon a társadalmi-gazdasági viszonyokban végbemenő változásokhoz. Az olyan követelményeknek, mint a szerződési szabadság nem szabad öncélúnak lenniük. Bár vitathatatlan alapvető fontossága, korlátlan érvényesüléséhez való ragaszkodás a megváltozott gazdasági rendben a visszájára fordulhat és könnyen konzerválhatja a gazdasági szereplők között megbomlott erőegyensúlyt, ezért ekkor már csak a magánjog egyes szereplőinek érdekét fogja csak szolgálni. Ennek elkerülése érdekében a hagyományos alapelvek újragondolása, új tartalommal való megtöltése válhat szükségessé, éppen annak érdekében, hogy azok ne konfrontálódjanak a magánjog alapvető céljával. Mindenképpen szükség van tehát bizonyos mértékű egyensúlyteremtésre a beavatkozás által, ám ennek csak a legszükségesebb esetben és mértékben szabad megvalósulnia.